

ΕΙΔΙΚΗ ΣΥΝΟΔΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΔΙΟΡΓΑΝΩΣΕΩΣ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

ΤΟ ΜΥΣΤΗΡΙΟ ΤΗΣ ΕΞΟΜΟΛΟΓΗΣΕΩΣ ΩΣ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΚΑΙ ΕΠΑΝΕΝΤΑΞΗ ΣΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑ*

Τὸ μυστήριον τοῦ Βαπτίσματος ἀποτελεῖ τὴ θύ-
ρα εἰσόδου τοῦ ἀνθρώπου στὴν κοινωνία τῆς Ἐκ-
κλησίας. Διὰ τοῦ Βαπτίσματος ἀναδεικνύομαστε
μέλη τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ· συναπτόμεθα μὲ
τὸν ἴδιον τὸν Κύριον, πὺν εἶναι ἡ κεφαλὴ τοῦ σώμα-
τος, καὶ συνδεόμαστε ὀργανικὰ καὶ μὲ τοὺς
ἄλλους, τοὺς ἐν Χριστῷ ἀδελφούς μας, μὲ τοὺς

Τοῦ Πανοσ. Ἀρχιμ. κ. **ΣΥΜΕΩΝ ΚΟΥΤΣΑ**
Ἱεροκέρυκος τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Ν. Σμύρνης

ὁποίους συναπαρτίζουμε τὸ ἓνα σῶμα τῆς Ἐκ-
κλησίας.

Ἡ ἐνταξὴ μας μὲ τὸ Βάπτισμα στὴν Ἐκκλη-
σίαν ὡς ὀργανικῶν καὶ ζώντων μελῶν τῆς μᾶς πα-
ρέχει τὴν ἀφεση τῶν ἁμαρτιῶν μας καὶ τὴ δυνατό-
τητα μετοχῆς στὰ χαρίσματα τοῦ Ἀγίου Πνεύμα-
τος καὶ στὴν κοινὴ ἐκκλησιαστικὴ ζωὴ, κορυφαία
ἐκφραση τῆς ὁποίας εἶναι ἡ συμμετοχὴ μας στὴ
θεία Εὐχαριστία^{1**}.

Οἱ πιστοί, ὥστόσο, πὺν στὴ συνέχεια ὑποπί-
πτουν σὲ βαριεὲς ἢ, ἄλλως εἰπεῖν, θανάσιμες ἁμαρ-
τίες, στεροῦνται τὴ δυνατότητα τῆς μυστηριακῆς
κοινωνίας μὲ τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας.

«*Μέλη γὰρ τοῦ σώματος ὄντες ἐκείνου*», διδά-
σκει ὁ ἅγιος Νικόλαος ὁ Καβάσιλας, «*σάρκες*
ἐκ τῶν σαρκῶν αὐτοῦ καὶ ὀστά ἐκ τῶν ὀστέων
αὐτοῦ, ἕως ἐσμέν αὐτῷ συνημμένοι καὶ τὴν
ἀρμονίαν φυλάττομεν, ζῶμεν τὴν ζωὴν καὶ τὸν
ἀγιασμὸν ἔλκοντες διὰ τῶν μυστηρίων ἀπὸ τῆς
κεφαλῆς ἐκείνης καὶ τῆς καρδίας. Ἐπειδὴν δὲ
ἀποτιμηθῶμεν καὶ τῆς ὀλότητος ἐκπέσωμεν
τοῦ παναγίου σώματος, μάτην τῶν ἱερῶν γενο-
μεθα μυστηρίων· οὐ γὰρ διαβήσεται ἡ ζωὴ

πρὸς τὰ νεκρὰ καὶ ἀποκοπέντα μέλη»².

Ὁ ἴδιος διδάσκαλος, λίγο πὺν κάτω, διευκρινί-
ζει ὅτι ἀπὸ τὴν κοινωνία τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σώ-
ματος ἀπομακρύνονται καὶ ἀποκόπτονται οἱ πι-
στοὶ ἐκεῖνοι πὺν ὑποπίπτουν στὰ λεγόμενα θανά-
σιμα καὶ ὅχι στὰ ὁποιαδήποτε ἁμαρτήματα.

«*Τί δὲ τὸ ἀποκόπτον τοῦ ἁγίου σώματος ἐκεῖ -*
νον ταῦτα τὰ μέλη; “Αἱ ἁμαρτίαι ὑμῶν, φησι,
διωτῶσιν ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ ὑμῶν”. Τί οὖν;
πᾶσα ἁμαρτία νεκρὸν ποιεῖ τὸν ἄνθρωπον;
Οὐδαμῶς, ἀλλ’ ἡ πρὸς θάνατον μόνον. Διὰ
τοῦτο γὰρ καὶ πρὸς θάνατον λέγεται “ἔστι
γὰρ ἁμαρτία οὐ πρὸς θάνατον” κατὰ τὸν μα -
κάριον Ἰωάννην. Διὰ τοῦτο, τοὺς μεμνημένους,
εἰ μὴ τὰ τοιαῦτα πλημιμελοῖεν, οἷα τοῦ Χριστοῦ
διαστήσαι καὶ θάνατον ἐνεγκεῖν, οὐδὲν τὸ
κωλῶν κοινωνοῦντας τῶν μυστηρίων τοῦ
ἀγιασμοῦ μετέχειν, καὶ πράγματος ἕνεκα καὶ
ὀνόματος, ὡς ἂν ἔτι ζῶντα μέλη καὶ συνημμέ -
νους τῇ κεφαλῇ»³.

Ἀπὸ τὴν κατάσταση αὐτὴ τῆς ἀπομάκρυνσης
καὶ τῆς ἀποκοπῆς ἀπὸ τὴν κοινωνία τῆς Ἐκκλη-
σίας (παρὰ τὴν τυπικὴ διατήρηση τῆς ιδιότητος
τοῦ μέλους τῆς) ἀπαλλασσόμαστε μέσω τοῦ μυ-
στηρίου τῆς Μετανοίας. Τὸ μυστήριον τῆς Μετα-
νοίας καὶ Ἐξομολογήσεως συνιστᾷ τὴ μόνη ὁδὸ
ἐπιστροφῆς καὶ ἐπανένταξής μας στὴν Ἐκκλησία,
ἡ ὁποία κορυφώνεται καὶ ἐπισφραγίζεται μὲ τὴ
συμμετοχὴ μας στὴν τράπεζα τῆς Εὐχαριστίας.

Τὴ διάσταση αὐτὴ τοῦ μυστηρίου τῆς Ἐξομο-
λογήσεως ὡς ἐπιστροφῆς καὶ ἐπανένταξης στὴν
Ἐκκλησία ἐπιδιώκει νὰ ἀναδείξει ἡ παρούσα
εἰσήγησι.

1. Ἡ ἁμαρτία ὡς ἀπομάκρυνση καὶ ἀποκοπὴ ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία

Πὰ νὰ κατανοήσουμε τὴ συγκεκριμένη διάστα-
ση τοῦ μυστηρίου τῆς Ἐξομολογήσεως, εἶναι ἀναγ-
καῖο νὰ δοῦμε ἀπὸ τὴν ἴδια ὀπτικὴ γωνία καὶ τὴ
φύση τῆς ἁμαρτίας. Ἡ ἁμαρτία πρωτίστως μᾶς
ἀπομακρύνει ἀπὸ τὸν ζῶντα καὶ ἀληθινὸ Θεὸ καὶ

* Εἰσήγησι στὸ «Συνέδριον διὰ θέματα τοῦ Ἱεροῦ Μυ-
στηρίου τῆς Μετανοίας καὶ Ἐξομολογήσεως» (Προκό-
πιον Εὐβοίας, 1-2.6.2000).

** Οἱ παραπομπές, στὴ σελ 134 κ. ἑξ.

οὐσιαστικά μᾶς ἀποκόπτει ἀπὸ τὴν κοινωνία τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ ἁμαρτία μᾶς ἀλλοτριώνει ἀπὸ τὸν Θεὸ⁴ καὶ συνιστᾷ προδοσία τοῦ Θεοῦ Λόγου⁵. Μὲ τὸ Βάπτισμα πὺν λαμβάνουμε οἱ πιστοὶ ἀποθνήσκουμε ὡς πρὸς τὴν ἁμαρτία⁶ καὶ μετέχουμε πλέον στὴν καινὴ ζωὴ τοῦ Χριστοῦ. Τὸ χάρισμα τοῦ Θεοῦ στοὺς πιστοὺς δούλους Του εἶναι «ζωὴ αἰώνιος ἐν Χριστῷ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν»⁷. Ἡ ἁμαρτία ἀκυρώνει τὴ θεία δωρεὰ τοῦ Βαπτίσματος.

«Εἰ τοίνυν ἀπέθανες ἐν τῷ Βαπτίσματι», παρατηρεῖ ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, «μένε νεκρός· καὶ γὰρ ἕκαστος ἀποθανών, οὐκέτι ἁμαρτάνειν δύνατ' ἄν· εἰ δὲ ἁμαρτάνεις, λυ-μαίνῃ τοῦ Θεοῦ τὴν δωρεάν»⁸.

Ἡ ἁμαρτία διακόπτει τὴν κοινωνία τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸν Θεό. «Ὁπου ἐστὶν (ὁ Κύριος) οὐ δύναμεθα ἀπελθεῖν, διὰ τὸν βίον ἡμῶν τὸν ἁμαρτημάτων γέμοντα»⁹.

Ὅσο θητεύουμε στὸν ζυγὸ τῆς ἁμαρτίας καὶ ἀφηνόμαστε στὴν κυριαρχία τῶν παθῶν, βρισκόμαστε μακρὰν τοῦ Θεοῦ· «ὁ γὰρ ἁμαρτάνων, Θεοῦ μακρὰν ἐστὶ»¹⁰.

Ἡ ἁμαρτία, ἀποξενώνοντας τὸν χριστιανὸ ἀπὸ τὸν Θεό, τὸν ἀπομακρύνει ταυτοχρόνως καὶ ἀπὸ τὸ θεανθρώπινο σῶμα τοῦ Κυρίου, τὴν Ἐκκλησία. «Οἱ ἀποχωρισθέντες ἀπὸ τοῦ Θεοῦ αὐτομάτως χωρίζονται καὶ ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας»¹¹.

Γράφει ὁ ἅγιος Συμεὼν ὁ Νεὸς Θεολόγος:

«Ὡς περὶ ὁ Ἀδὰμ μετὰ τὴν παράβασιν τοῦ παραδείσου καὶ τῆς τρυφῆς καὶ τῆς μετ' ἀγγέλων διαγωγῆς ἐκβάλλεται καὶ γυμνοῦται καὶ ἀπὸ ὄψεως γίνεται τοῦ Θεοῦ, οὕτω δὴ καὶ ἡμεῖς τῆς Ἐκκλησίας τῶν ἁγίων δούλων αὐτοῦ χωριζόμεθα ἁμαρτάνοντες καὶ τῆς θείας καταστολῆς ἣν ἐνεδυσάμεθα οἱ βαπτιζόμενοι, αὐτὸν δηλαδὴ τὸν Χριστόν, ὡς πιστεύομεν, τοῦτον διὰ τῆς ἁμαρτίας ἀποδυνάμεθα»¹².

Ἡ ἀποδημία «εἰς χώραν μακρὰν» τῆς γνωστῆς παραβολῆς τοῦ ἀσώτου υἱοῦ¹³, εἶναι ἡ ἀποδημία, ἡ ἀπομάκρυνση τοῦ χριστιανοῦ ἀπὸ τὸν Πατρικὸ Οἶκο πὺν εἶναι ἡ Ἐκκλησία. Καὶ ἡ καταφυγὴ στὴν ἄγνωστη καὶ μακρινὴ χώρα σημαίνει τὴν προσχώρησίν του στὸν τόπο ὅπου ἐξουσιάζει ἡ ἁμαρτία.

Ὅταν ἁμαρτάνουμε, ἐξηγεῖ ὁ ἱ. Χρυσόστομος, ἀπομακρυνόμαστε ἀπὸ τὸν Θεό, δραπετεύουμε, ἀναχωροῦμε σὲ ξένη χώρα, ὅπως ὁ ἄσωτος υἱός, ὁ

ὁποῖος κατέφαγε τὰ ὑπάρχοντα τοῦ πατρὸς του¹⁴.

«Οὐσία» γιὰ τὸν χριστιανὸ εἶναι ἡ δωρεὰ τῆς θείας υἰοθεσίας, πὺν ἔλαβε μὲ τὸ Βάπτισμά του καὶ τὴν ὁποία ἀφανίζει «εἰς ἄτμια τῆς ἁμαρτίας ἔργα»¹⁵. Εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς πὺν ἐνδύθηκε κατὰ τὸ Βάπτισμά του καὶ τὸ ὁποῖο ἀπεκδύεται τὴ στιγμὴ πὺν αἰχμαλωτίζεται στὸ ζυγὸ τῶν θανάσιμων ἁμαρτημάτων.

Ἡ ἁμαρτία κατὰ συνέπειαν διαταράσσει τὴ θέση τοῦ πιστοῦ μέσα στὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ χριστιανὸς πὺν ἁμαρτάνει καὶ μάλιστα θανάσιμως παύει νὰ εἶναι ὑγιὲς μέλος τῆς. Καὶ εἴτε ὁ ἴδιος, λόγῳ τοῦ ἐπιμέμπτου βίου πὺν διάγει, ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴ ζωὴ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σώματος εἴτε ἡ ἴδια ἡ Ἐκκλησία τὸν ἀφορίζει, προκειμένου ἀφ' ἑνὸς νὰ προφυλάξει ἀπὸ τὸν μολυσμὸ τῆς ἁμαρτίας τὰ ὑπόλοιπα μέλη τῆς καὶ ἀφ' ἑτέρου νὰ ὀδηγήσει διὰ τῆς μετανοίας στὴ θεραπεία καὶ τὸν χριστιανὸ-μέλος τῆς πὺν ἁμαρτάνει¹⁶.

Ἀπὸ τὴν κατάσταση αὕτῃ τῆς «ἀποπτώσεως»¹⁷ καὶ τῆς ἀπομακρύνσεως ὁ πιστὸς ἐλευθερώνεται μόνο διὰ τοῦ μυστηρίου τῆς Μετανοίας, μὲ τὸ ὁποῖο ἐπιστρέφει καὶ ἐπανεντάσσεται στὴν Ἐκκλησία.

2. Ἡ μετάνοια ὡς ἐπιστροφή στὸν Θεὸ κατὰ τὴ διδασκαλία τῆς Ἀγίας Γραφῆς

1. Ἡ ἔννοια τῆς ἀποδέσμευσης τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὴν ἐξουσία τῆς ἁμαρτίας καὶ τῆς ἐπιστροφῆς του κοντὰ στὸν ζῶντα καὶ ἀληθινὸ Θεό, εἶναι βαθιὰ ριζωμένη στὴ βιβλικὴ παράδοση. Τὸ ἐβραϊκὸ κείμενο γιὰ νὰ ἐκφράσει τὴν ἔννοια αὕτῃ χρησιμοποιεῖ τὸ ρῆμα *šûb*, ἐνῶ ἡ ἑλληνικὴ μετάφραση τῶν Ο' τὸ ρῆμα *ἐπιστρέφω*, πὺν δηλώνει τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ἐπιστροφῆς στὸν Θεὸ ἀπὸ τὴν ὁποία προκύπτει μιὰ ἀλλαγὴ στὴν πρακτικὴ συμπεριφορὰ, καὶ συγχρόνως τὸ ρῆμα *μετανοῶ*, πὺν ἀφορᾷ τὴν ἐσωτερικὴ μεταστροφή¹⁸.

Ἡ πρόσκληση γιὰ μετάνοια καὶ ἐπιστροφή διατρέχει ὁλόκληρη τὴν Παλαιὰ Διαθήκη. Κατὰ τὸν ἀείμνηστο διδάσκαλο Βασίλειο Βέλλα «τὴν ἔννοιαν τῆς μετανοίας ἐκ τῆς ἁμαρτίας καὶ τὴν διὰ ταύτης ἐπιστροφήν εἰς τὸν Θεὸν ἐπεξηγήσθη ἡ Παλαιὰ Διαθήκη κατὰ τὸν ὡραιότερον τρόπον καὶ παρέδωκε τὴν ἔννοιαν αὕτην σχεδὸν ἔτοι-

μον εἰς τὴν Χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν, ἣτις καὶ ἀνῆγαγε τὴν μετάνοιαν εἰς Μυστήριον»¹⁹.

Ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή τῆς ἀπομάκρυνσης τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὸν Θεό, μὲ τὴν πτώση τῶν πρωτοπλάστων, ὁ Θεὸς ἀναζητᾷ τὴ μετάνοια τῶν ἀνθρώπων. Ἀλλὰ καὶ ὅλες οἱ ἐπόμενες ἐπεμβάσεις τοῦ Θεοῦ ἔγιναν γιὰ νὰ μετανοήσουν οἱ ἄνθρωποι²⁰.

Ἰδιαίτερη ἔμφραση στὴν κλήση γιὰ μετάνοια καὶ ἐπιστροφή δίνει τὸ κήρυγμα τῶν Προφητῶν, τὸ ὁποῖο κατὰ κανόνα ἀπευθύνεται σ' ὁλόκληρο τὸν λαό. Ἀπὸ τὶς πολλὰς ἀναφορὰς ποὺ συναντοῦμε στὰ προφητικά βιβλία μνημονεύουμε δύο πολὺ χαρακτηριστικές.

Ἡ πρώτη εἶναι τοῦ προφήτου Ἰωήλ:

«Καὶ νῦν λέγει Κύριος ὁ Θεὸς ὑμῶν· ἐπιστράφητε πρὸς με ἐξ ὅλης τῆς καρδίας ὑμῶν καὶ ἐν νηστεία καὶ κλανθμῷ καὶ κοπετῷ καὶ διαρρήξτε τὰς καρδίας ὑμῶν καὶ μὴ τὰ ἱμάτια ὑμῶν καὶ ἐπιστράφητε πρὸς Κύριον τὸν Θεὸν ὑμῶν, ὅτι ἐλεήμων καὶ οἰκτίρμων ἐστὶ μακρόθυμος καὶ πολυέλεος καὶ μετανοῶν ἐπὶ ταῖς κακίαις»²¹.

Ἡ δευτέρα προέρχεται ἀπὸ τὸν προφήτη Ἰεζεκιήλ:

«Ἐπιστράφητε καὶ ἀποστρέψατε ἐκ πασῶν τῶν ἀσεβειῶν ὑμῶν, καὶ οὐκ ἔσονται ὑμῖν εἰς κόλασιν ἀδικίας. Ἀπορρίψατε ἀφ' ἑαυτῶν πάσας τὰς ἀσεβείας ὑμῶν ἃς ἠσεβήσατε εἰς ἐμὲ καὶ ποιήσατε ἑαυτοῖς καρδίαν καινὴν καὶ πνεῦμα καινόν»²².

Μὲ τὸ κήρυμά τους περὶ ἐπιστροφῆς οἱ Προφῆτες ἐπεδίωκαν νὰ ἀφυπνίσουν τὸν Ἰσραὴλ, ὁ ὁποῖος πολλὰς φορὲς παραβίασε τὴ διαθήκη ποὺ ὁ Θεὸς εἶχε συνάψει μαζί του καὶ τὸν ἐγκατέλειψε. Π' αὐτὸ καὶ ὁ λαὸς ὄφειλε νὰ μετανοήσῃ καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ στὴν ἀρχικὴ πιστότητά του στὸν ἀληθινὸ Θεό.

2. Ἡ ἔννοια τῆς ἐπιστροφῆς ἀπαντᾷ καὶ στὴν Καινὴ Διαθήκη. Ἐν πρώτοις στὸ κήρυγμα τοῦ Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ. Ὁ εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς, συνοψίζοντας τὴν ἀποστολὴ τοῦ τελευταίου τούτου προφήτου, σημειώνει: «Καὶ πολλοὺς τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἐπιστρέφει ἐπὶ Κύριον τὸν Θεὸν αὐτῶν»²³.

Τὴ θεμελιώδη αὐτὴ ἔννοια συναντοῦμε καὶ στὸ κήρυγμα τοῦ Κυρίου. Κατὰ τὸν εὐαγγελιστὴ Λουκᾶ τὸ «καλέσαι ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν»

ἀποτελεῖ τὸν σκοπὸ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Χριστοῦ στὸν κόσμον²⁴. Π' αὐτὸ καὶ στὸ ξεκίνημα τῆς κήρυγματικῆς Του δράσεως ἐπαναλαμβάνει σχεδὸν αὐτολεξεῖ τὸ προσκλητήριον μετανοίας, ποὺ εἶχε ἤδη ἀπευθύνει ὁ τίμιος Προδρόμος²⁵.

Ὅμως ἡ μετάνοια καὶ ἡ ἐπιστροφή ὡς πρωταρχικῆς σημασίας στοιχείο τοῦ Εὐαγγελίου τῆς Βασιλείας ἀποτυπώνεται ἰδιαίτερα στὶς Παραβολές. Καὶ ἡ παραβολὴ ποὺ κατ' ἐξοχὴν ἐκφράζει τόσο τὴ δύναμη τῆς μετανοίας ὅσο καὶ τὴν εὐσπλαχνία τοῦ Θεοῦ Πατέρα πρὸς τὸ πρόσωπο τοῦ ἐπιστρέφοντος ἁμαρτωλοῦ εἶναι ἡ παραβολὴ τοῦ ἀσώτου υἱοῦ²⁶. Τὸ ἴδιο ὑπογραμμίζει καὶ ἡ συνταρακτικὴ ἀποκάλυψη τοῦ Κυρίου μὲ τὴν ὁποία ἐπισφραγίζει τὴν παραβολὴ τοῦ ἀπολωλὸτος προβάτου: «Οὕτω χαρὰ ἔσται ἐν τῷ οὐρανῷ ἐπὶ ἐνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι ἢ ἐπὶ ἐνενήκοντα ἐννέα δικαίοις, οἵτινες οὐ χρεῖαν ἔχουσι μετανόιας»²⁷.

Ἀλλὰ καὶ τὸ κήρυγμα τῶν Ἀποστόλων περιέχει τὴν πρόσκληση γιὰ μετάνοια καὶ ἐπιστροφή. Ἐξουσιοδοτημένοι πρὸς τοῦτο ἀπὸ τὸν Χριστό²⁸, οἱ Ἀπόστολοι καλοῦσαν στὴν ὁδὸ τῆς ἐπιστροφῆς, «ἐπὶ τὸν Θεὸν τὸν ζῶντα»²⁹, τόσο τοὺς Ἰουδαίους ὅσο καὶ τοὺς ἐθνικούς: «τοῖς ἐν Δαμασκῷ πρώτον καὶ Ἱεροσολύμοις, εἰς πᾶσάν τε τὴν χώραν τῆς Ἰουδαίας καὶ τοῖς ἔθνεσιν ἀπαγγέλλω μετανοεῖν καὶ ἐπιστρέφειν ἐπὶ τὸν Θεόν, ἅξια τῆς μετανοίας ἔργα πράσσοντας»³⁰.

Ἡ πράξις τῆς μεταστροφῆς ποὺ ἐπισφραγίζεται μὲ τὸ Βάπτισμα πραγματοποιεῖται μιὰ γιὰ πάντα. Ὡστόσο, εἶναι ἐνδεχόμενο οἱ βαπτισμένοι νὰ ὑποπέσουν καὶ πάλι τὴν ἁμαρτία. Αὐτὸ παρατηροῦμε νὰ συμβαίνει ἤδη κατὰ τὴν ἀποστολικὴ ἐποχὴ. Καὶ σ' αὐτὴν τὴν περίπτωσιν, αὐτὸ ποὺ ὑποδεικνύουν οἱ Ἀπόστολοι εἶναι ἡ μετάνοια καὶ ἡ ἐπιστροφή, ἡ ὁποία παρέχει τὴ δυνατότητα σὲ ὅσους ἁμάρτησαν καὶ τὸ ἐπιθυμοῦν νὰ συμμετάσχουν στὴν σωτηρία³¹.

Ἀλλὰ καὶ στὸ τελευταῖο βιβλίον τῆς Κ.Δ., τὴν Ἀποκάλυψιν, ἐκφράζονται σαφεῖς προσκλήσεις γιὰ μετάνοια, οἱ ὁποῖες προϋποθέτουν ὅτι ὀρισμένοι χριστιανοὶ εἶχαν χάσει τὸν πρῶτο ἐνθουσιασμό τους ἢ ἄλλοι εἶχαν ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ τὴ συνεπῆ κατὰ Χριστὸν ζωὴ³².

3. Τὸ μυστήριον τῆς Μετανοίας-Ἐξομολογήσεως στὴ ζωὴ τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας

1. Ἡ μετάνοια καὶ κατ' ἐπέκτασιν καὶ τὸ μυστήριον τῆς Μετανοίας-Ἐξομολογήσεως ἀπετέλεσε ἓνα θεολογικὸ καὶ πομπαντικὸ ζήτημα πού ἀπασχόλησε πολὺ ἔντονα τὴν πρώτη Ἐκκλησία κυρίως κατὰ τὸν Β' καὶ τὸν Γ' αἰῶνα. Οἱ ἐνθουσιαστικὲς τάσεις πού κυριαρχοῦσαν μεταξὺ τῶν πρώτων χριστιανῶν γιὰ τὴν ἐπικείμενη δευτέρα Παρουσία τοῦ Χριστοῦ συνέτειναν ὥστε ἡ Ἐκκλησία νὰ υἱοθετήσῃ ἀρχικά μιὰ πολὺ αὐστηρὴ στάση ἔναντι τῶν βαρέως ἁμαρτανόντων. Ἄν καὶ ἡ ἀντιμετώπιση τοῦ ζητήματος παρουσιάζει μιὰ μεγάλη ποικιλία ἀπὸ τόπο σὲ τόπο καὶ ἀπὸ συγγραφέα σὲ συγγραφέα, οἱ χριστιανοί, οἱ βαρέως ἁμαρτάνοντες μετὰ τὸ Βάπτισμα, ἀπεκλείοντο ὀλοτελῶς ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία καὶ δὲν γίνονταν πλέον δεκτοὶ σ' αὐτήν³³. Ὅσο ὅμως ὑποχωροῦσαν οἱ ἐνθουσιαστικὲς τάσεις καὶ αὖξανε ὁ ἀριθμὸς τῶν πιστῶν καὶ κατὰ συνέπειαν καὶ αὐτῶν πού ὑπέπιπταν σὲ βαριά ἁμαρτήματα, μετριαζόταν καὶ ἡ αὐστηρότητα τῆς Ἐκκλησίας ἀπέναντί τους. Ἔτσι, περιορίστηκε ὁ ἀριθμὸς τῶν βαρέως ἁμαρτημάτων καὶ οἱ πιστοὶ πού ἔπεφταν σ' αὐτὰ δὲν ἀπεκλείοντο πλέον ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία.

Πῶς ἀντιμετωπίζοντο; Κατ' ἄλλους διετηροῦντο σὲ κατάσταση ἰσοβίας μετάνοιας καὶ κατ' ἄλλους μετὰ ἀπὸ ὀρισμένη μετάνοια ἀποκαθίσταντο καὶ πάλι στὴν ἐκκλησιαστικὴ κοινωνία³⁴.

Αὐτὸ πού μποροῦμε ἀβιάστως νὰ συμπεράνουμε καὶ τὸ ὁποῖο συνδέεται μὲ τὸ θέμα μας εἶναι ὅτι ἡ πρώτη Ἐκκλησία εἶδε πάντοτε τὴν ἁμαρτία ὡς τὴν αἰτία πού ἀπομακρύνει καὶ ἀποκόπτει τοὺς χριστιανούς ἀπὸ τὴν ἐνότητα καὶ τὴν κοινωνία τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σώματος. Καὶ ἐμπνεόμενη ἀπὸ τὴ βιβλικὴ ἀντίληψη γιὰ τὴ μετάνοια ὡς μεταστροφή καὶ συμφιλίωση μὲ τὸν Θεό, ἀποδέχθηκε τὸ μυστήριον τῆς Μετανοίας καὶ Ἐξομολογήσεως ὡς τὴν ὁδὸ ἐπιστροφῆς καὶ ὡς τὴν πράξη ἐπανεντάξεως στὸ σῶμα τῶν πιστῶν πού ἀπομακρύνθηκαν ἀπὸ κοντά της.

«Στὴν ἀρχὴ μυστήριον τῆς Μετανοίας», γράφει ὁ μακαριστὸς Ἀλέξανδρος Σμέμαν, «ἐννοοῦσαν τὴν συμφιλίωση καὶ ξανασύνδεση μὲ τὴν Ἐκκλησία ἐκείνων πού **ἀφορίστηκαν**, δηλαδή τῶν Χρι-

στιανῶν ἐκείνων, πού ἀποκόπηκαν ἀπὸ τὴν κοινότητα τῆς Ἐκκλησίας, ἀπὸ τὸν Λαὸ τοῦ Θεοῦ, ἀπὸ τὴν Εὐχαριστία πού εἶναι μυστήριον τῆς συνάξεως καὶ κοινωνία Σώματος καὶ Αἵματος Χριστοῦ. Ἐκεῖνος πού ἀφορίζοταν δὲν μποροῦσε νὰ μετασχεῖ στὴ δωρεὰ καὶ ἐπομένως στὴν “Κοινωνία”, δηλαδή τὴν ἐπικοινωνία καὶ τὴ Μετάληψη. Γι' αὐτὸ ἡ συμφιλίωση μὲ τὴν Ἐκκλησία γι' αὐτὸν πού εἶχε ἀφορισθεῖ ἀποτελοῦσε μακρὰ διαδικασία, καὶ ἡ **ἄφεση ἁμαρτιῶν**, ἦταν ἡ κατακλείδα αὐτῆς τῆς διαδικασίας. Ἦταν δηλαδή ἡ πιστοποίηση ὅτι συντελέστηκε ἡ μετάνοια, ὁ ἀφορισθεὶς καταδίκασε τὴν ἁμαρτία του, τὴν ἀρνήθηκε καὶ ἔτσι ξανασυνδέθηκε μὲ τὴν Ἐκκλησία»³⁵.

2. Διακρίνοντας ἡ Ἐκκλησία μεταξὺ βαρέων ἢ θανασίμων καὶ ἐλαφρῶν ἢ συγγνωστῶν ἁμαρτημάτων, δέχεται ὅτι οἱ πιστοὶ πού ὑποπίπτουν σὲ βαριά ἁμαρτήματα ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὴν κοινωνία τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σώματος. Καὶ ἐκλαμβάνοντας τὴν ἁμαρτία ὡς πνευματικὴ ἀσθένεια, ἀποδέχεται ὅτι οἱ πιστοὶ πού ἁμαρτάνουν θανασίμως χάνουν τὴν πνευματικὴ τους ὑγεία καὶ ὡς ἄρρωστα πλέον μέλη ἀδυνατοῦν νὰ μετέχουν στὴν ἐκκλησιαστικὴ ζωὴ καὶ πρωτίστως στὴ θεία Εὐχαριστία.

Ὡς ἐκ τούτου αὐτὸ πού ἀπαιτεῖται εἶναι ἡ ἐπανάκτηση τῆς πνευματικῆς ὑγείας, ἡ θεραπεία τῶν ἀσθενῶν-ἁμαρτωλῶν μελῶν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σώματος. Ἡ προσωπικὴ μετάνοια τοῦ ἁμαρτήσαντος χριστιανοῦ ἐκφράζεται ὡς ἐπίγνωση τῆς ἁμαρτωλῆς καταστάσεώς του –κατάσταση πού τὸν ἀπομάκρυνε ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ τὸν ἀποξένωνε ἀπὸ τὴν εὐχαριστιακὴ συμμετοχή–, ὡς ἀποστροφή πρὸς τὴν ἁμαρτία καὶ ὡς ἀπόφαση ἐπανόδου καὶ ἐπανεντάξεως στὴ χαρισματικὴ ζωὴ τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινότητος³⁶.

Τὴν προσωπικὴ μετάνοια ἐπισφραγίζει ἡ μυστηριακὴ Μετάνοια, ἡ συγκεκριμένη δηλαδή μυστηριακὴ πράξη τῆς Ἐκκλησίας μὲ τὴν ὁποία, δυνάμει τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, συγχωροῦνται τὰ ἁμαρτήματα τοῦ μετανοοῦντος καὶ ἐπιστρέφοντος χριστιανοῦ. Ἔτσι, ὁ πιστὸς ὡς ὑγιὲς καὶ πάλι μέλος τῆς Ἐκκλησίας ἐπανακτᾷ τὴ δυνατότητα νὰ μετέχει στὴν κοινωνία τοῦ Σώματος καὶ τοῦ Αἵματος τοῦ ἀναμαρτήτου Ἰησοῦ Χριστοῦ³⁷. Κατὰ τὸν

ἅγιο Ἰγνάτιο τὸν Θεοφόρο «*πᾶσιν οὖν μετανοοῦσιν ἀφίει ὁ Κύριος, ἐὰν μετανοήσωσιν εἰς ἐνότητα Θεοῦ καὶ συνέδριον τοῦ ἐπισκόπου*»³⁸.

Ἡ θεώρηση τῆς ἁμαρτίας ὡς πνευματικῆς ἀσθένειας καὶ ὄχι ὡς τυπικῆς παράβασης ἠθικῶν κανόνων καὶ ἐντολῶν συνέτεινε σὲ μία ἀνάλογη θεώρηση καὶ τοῦ μυστηρίου τῆς Μετανοίας. Ἡ ἑλληνόφωνη θεολογικὴ παράδοση τῆς Ἀνατολῆς ἐξῆρε τὸν θεραπευτικὸ χαρακτήρα τοῦ μυστηρίου. Ἀντίθετα, ἡ λατινόφωνη Δύση ὑπογράμμισε τὸν διοικητικὸ καὶ πειθαρχικὸ χαρακτήρα τῆς Μετανοίας³⁹.

3. Ὁ δημόσιος τρόπος ἐξομολόγησεως, ποὺ ἴσχυσε στὴν ἀρχαία Ἐκκλησία, συνιστᾷ μιὰν ἀκόμη ἀπόδειξη τῆς στενῆς σχέσεως ποὺ ἀπαρχῆς εἶχε τὸ μυστήριον τῆς Μετανοίας μὲ ὁλόκληρη τὴν ἐκκλησιαστικὴ κοινότητα. Οἱ πιστοὶ ἐξομολογοῦντο δημοσίᾳ, ἐνώπιον τῆς ἐκκλησιαστικῆς συνάξεως, στὴν ὁποία παρίστατο ὁ ἐπίσκοπος καὶ οἱ πρεσβύτεροι, καὶ λάμβαναν τὴν ἄφεση τῶν ἁμαρτιῶν μὲ τὴ χειροθεσίᾳ τοῦ ἐπισκόπου. «*Κατὰ Κυριακὴν δὲ Κυρίου*», διαβάζουμε στὴ Διδαχή, «*συναχθέντες κλάσατε ἄρτον καὶ εὐχαριστήσατε προεξομολογησάμενοι τὰ παραπτώματα ὑμῶν, ὅπως καθαρὰ ἡ θυσία ὑμῶν ᾗ*»⁴⁰.

Μόνο μετὰ ἀπὸ τὴν ἐξομολόγησιν «*ἐν ἐκκλησίᾳ*» τῶν παραπτωμάτων τοῦ ὁ ἁμαρτήσας πιστὸς μπορούσε νὰ προσέλθει μὲ καθαρὴ συνείδηση «*ἐπὶ τὴν προσευχήν*»⁴¹. Ἀντίθετα, ἐμποδιζόταν νὰ συνέλθει στὴ σύναξη καὶ πολὺ περισσότερο νὰ συμμετάσχει στὴ θεία Εὐχαριστία «*πᾶς ἔχων τὴν ἀμφιβολίαν μετὰ τοῦ ἐταίρου αὐτοῦ... ἕως οὗ διαλλαγῶσιν, ἵνα μὴ κοινοθῇ ἡ θυσία ὑμῶν*»⁴².

Ὁ δημόσιος χαρακτήρας τῆς ἐξομολόγησεως δὲν ἐξηγεῖται μόνο ἀπὸ τὸν μικρὸ ἀριθμὸ τῶν μελῶν τῆς πρώτης Ἐκκλησίας· ὀφείλεται κυρίως στὴ συνείδηση ποὺ εἶχαν οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ ὅτι ἀποτελοῦν ἓνα σῶμα, μιὰν οἰκογένεια. Ἡ ἁμαρτία ἐνὸς μέλους εἶχε ἀντίκτυπο σὲ ὅλο τὸ Σῶμα, γι' αὐτὸ καὶ ἀφοροῦσε ὅλο τὸ Σῶμα. Ἡ ἀρχαία Ἐκκλησία εἶναι ἀκόμη σύμφυχος «κοινωνία» μὲ τὴν πραγματικὴ ἔννοια τῆς λέξεως. Τὰ μυστήρια διατηροῦν τὸν κοινωνικὸ τους χαρακτήρα⁴³.

Οἱ ἁμαρτάνοντες «*ὡς πάσχοντα μέλη καὶ πλανάμενα*» τῆς Ἐκκλησίας εἶχαν ἀνάγκη τῆς προσ-

ευχῆς ὁλόκληρης τῆς χριστιανικῆς κοινότητος, ὥστε ὁ Κύριος νὰ τοὺς δώσει «*μετάνοιαν ἀληθῆ*». Π' αὐτὸ καὶ οἱ ἄλλοι πιστοὶ δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ τοὺς ἀντιμετωπίζουν σὰν ἐχθροὺς ἀλλὰ μὲ συμπάθεια καὶ μὲ ἀγάπη⁴⁴, ἐπιδιώκοντας ἔτσι τὴν ἐν μετανοίᾳ ἐπιστροφή τους στὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας. «*Καὶ ὅσοι ἂν μετανοήσαντες ἔλθωσιν ἐπὶ τὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας, καὶ οὗτοι Θεοῦ ἔσονται, ἵνα ὦσιν κατὰ Ἰησοῦν Χριστὸν ζῶντες*»⁴⁵.

Ὁ μετανοῶν χριστιανὸς προσέφευγε πρὸς τοὺς ἀδελφούς του, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ζητοῦσε νὰ συγκοπιᾶσουν μαζί του στὴν προσευχή γιὰ νὰ μπορέσει νὰ ἐπιτύχει τὴν πνευματικὴ του θεραπεία ἀπὸ τὰ τραύματα ποὺ τοῦ προκάλεσε ἡ ἁμαρτία⁴⁶. Κατὰ τὸν Τερτυλιανό, ὁ ἁμαρτωλὸς μαζί μὲ τὴν προσφυγὴ του πρὸς τοὺς πρεσβυτέρους γιὰ νὰ ζητήσῃ τὴν ἄφεση, ἡ ὁποία προϋποθέτει τὴν ἐξομολόγησιν, γονυπετεῖ στὰ θυσιαστήρια τοῦ Θεοῦ καὶ ἐξαιτεῖται τὴν πρεσβείαν πάντων τῶν ἀδελφῶν⁴⁷.

Τὸ ἴδιο πνεῦμα ἐκφράζουν καὶ πολλὲς προτροπὲς τῶν Ἀποστολικῶν Διαταγῶν πρὸς τὸν ἐπίσκοπο σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ στὴν εὐθύνη του ἐναντὶ τῶν ἁμαρτανόντων. Ὁ ἐπίσκοπος, «*ἐξουσίαν ἔχων κρίνειν τοὺς ἡμαρτηκότας*», καλεῖται νὰ «*προσλαμβάνει*» καὶ νὰ «*προσδέχεται*» τοὺς μετανοοῦντες: «*τοὺς ἐφ' ἁμαρτίας λέγοντας μετανοεῖν ἀφορίζειν χρόνον ὠρισμένον κατὰ τὴν ἀναλογίαν τοῦ ἁμαρτήματος, ἔπειτα μετανοοῦντας προσλαμβάνεσθαι, ὡς πατέρες υἱούς*»⁴⁸. Τὴν εὐσπλαγχνὴ φροντίδα πρὸς «*τοὺς ἀποπεπλανημένους*» συνιστᾷ καὶ ὁ ἱερός Πολύκαρπος πρὸς τοὺς πρεσβυτέρους: «*Καὶ οἱ πρεσβύτεροι εὐσπλαγχνοι, εἰς πάντας ἐλεήμονες, ἐπιστρέφοντες τὰ ἀποπεπλανημένα...*»⁴⁹.

4. Ὁ ἐκκλησιαστικὸς χαρακτήρας τῆς μετανοίας πιστοποιεῖται ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὶς τάξεις τῶν *μετανοούντων*, ποὺ διαμορφώθηκαν στὴν πρώτη Ἐκκλησία κατ' ἐπίδρασιν τῆς τάξεως τῶν κατηχομένων.

Οἱ μετανοοῦντες σχηματίζαν μιὰ εἰδικὴ κατηγορίαν χριστιανῶν, τῶν ὁποίων οἱ ὑποσχέσεις καὶ τὰ δικαιώματα δὲν ἦταν τὰ ἴδια μὲ αὐτὰ τῶν ἄλλων πιστῶν. Κατ' ἐξοχήν – καὶ αὐτὸ εἶναι τὸ πῶς σημαντικὸ – δὲν μπορούσαν οὔτε νὰ συμμετά-

σχουν στήν προσφορά οὔτε νά κοινωνήσουν. Αὐτός ὁ ἀποκλεισμός ἀπό τήν Εὐχαριστία εἶναι μιὰ τυπική ἀπαγόρευση, πού συνιστᾷ τὸ πιὸ χαρακτηριστικό γνώρισμα τῆς καταστάσεώς τους⁵⁰.

Οἱ τάξεις τῶν Μετανοούντων, ὅπως ἐξελικτικά διαμορφώθηκαν, ἦταν τέσσερις: οἱ προσκλαίοντες, οἱ ὅποιοι στέκονταν ἐκτὸς τοῦ ναοῦ (στή θύρα) καὶ παρακαλοῦσαν τοὺς χριστιανούς πού εἰσέρχονταν νά προσευχηθοῦν γι' αὐτούς· οἱ ἀκροώμενοι, πού στέκονταν στὸν νάρθηκα μέχρι τὸ κήρυγμα, ἀλλὰ δὲν εἶχαν δικαίωμα νά προσεύχονται· οἱ ὑποπίπτοντες, πού βρίσκονταν ἐντὸς τοῦ ναοῦ καὶ οἱ ὅποιοι εἶχαν δικαίωμα νά προσεύχονται γονυκλινεῖς, ἀλλὰ ἀποχωροῦσαν μαζί με τοὺς κατηγουμένους· καί, τέλος, οἱ συνιστάμενοι, οἱ ὅποιοι παρέμεναν στή Λειτουργία μέχρι τὸ τέλος, ἀλλὰ δὲν εἶχαν δικαίωμα νά συμμετάσχουν στή θεία Εὐχαριστία. Ἡ ὁμοιότητα τῶν τάξεων τῶν μετανοούντων πρὸς τὶς τάξεις τῶν κατηγουμένων δείχνει, ὅτι παρέμενε ἡ ἀρχαία ἀντίληψη κατὰ τὴν ὁποία οἱ βαρέως ἁμαρτάνοντες δὲν ἀνῆκαν πλέον στήν Ἐκκλησία⁵¹.

Ὁ μετανοῶν στήν ἀρχαία ἐποχὴ δέχεται τὴ μετάνοια, διότι ὑποτάσσεται στήν Ἐκκλησία, δίνει ἤδη ἐπαρκῆ δείγματα τῆς μεταστροφῆς του καὶ θέλει νά συμφιλιωθεῖ μετὰ τὸν Θεὸ καὶ μετὰ τὴν Ἐκκλησία. Ἡ κατάσταση ἐξωτερικοῦ χωρισμοῦ σὲ σχέση μετὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴ κοινότητα στήν ὁποία βρίσκεται βεβαιώνει κατὰ τρόπο αἰσθητὸ καὶ δηλώνει σαφῶς τὴν κατάσταση ἐσωτερικοῦ χωρισμοῦ ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ τὴν Ἐκκλησία, τὴν ὁποία εἰσήγαγε μέσα του ἡ ἁμαρτία του. Δὲν εἶναι μιὰ ποινή, γιὰ νά μιλήσουμε ἀκριβέστερα, ἀλλὰ περισσότερο ἓνα σωστικὸ μέσο πού τὸν κατευθύνει προοδευτικά στή συμφιλίωση μετὰ τὸν Θεὸ μέσα στήν Ἐκκλησία⁵².

5. Τὴν ἀντίληψη γιὰ τὸ μυστήριο τῆς Ἐξομολογήσεως ὡς ἐπιστροφὴ καὶ ἐπανένταξη στήν Ἐκκλησία συναντοῦμε καὶ σὲ πολλοὺς ἱερούς κανόνες, οἱ ὅποιοι ἀναφέρονται στήν ἄσκηση τοῦ μυστηρίου τῆς Μετανοίας-Ἐξομολογήσεως.

Κατὰ τὸν 52ο κανόνα τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, ἂν κάποιος ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος δὲν «προσδέχεται, ἀλλ' ἀποβάλλεται» «τὸν ἐπιστρέφοντα ἀπὸ ἁμαρτίας», θὰ πρέπει νά καθαιρεῖται,

διότι λυπεῖ τὸν Χριστὸ πού εἶπε ὅτι «χαρὰ γίνεται ἐν οὐρανῷ ἐπὶ ἐνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι»⁵³. Ὁ Βαλσαμών μάλιστα, ἐρμηνεύοντας τὸν κανόνα τοῦτο, σημειώνει τὰ ἐξῆς ἀξιοπρόσεκτα: «Οὐκ ἔστιν ἁμαρτία νικῶσα τὴν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν. Διὸ καὶ πάντας τοὺς μετανοοῦντας καὶ ἐπιστρεφόμενους ἀπὸ τοῦ κακοῦ εἰς τὸ ἀγαθόν, ἀγκαλίζεται ὁ Κύριος. Διὰ γὰρ τὴν σωτηρίαν τῶν ἁμαρτωλῶν κατέβη ἐξ οὐρανοῦ καὶ εἶπεν, οὐκ ἦλθον καλέσαι δικαίους, ἀλλὰ ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν»⁵⁴.

Ἡ ἐν Ἀγκύρᾳ τοπικὴ σύνοδος, πού συνήλθε τὸ 314 καὶ πού ἐπιλήφθηκε τοῦ ζητήματος τῶν πεπτωκότων χριστιανῶν, ἀναθέτει στοὺς ἐπισκόπους «τὸν τρόπον τῆς ἐπιστροφῆς δοκιμάσαντας, φιλανθρωπεύεσθαι ἢ πλείονα προστιθεῖναι χρόνον» σ' αὐτοὺς πού ἐπέστρεφαν ἐν μετανοίᾳ καὶ ἐπανεντάσσοντο καὶ πάλι στοὺς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας⁵⁵.

Ἀλλὰ καὶ ἡ Α' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος (325), ἀντιμετωπίζοντας ἀνάλογο ζήτημα, προτείνει ὡς βασικὴ ἀρχὴ γιὰ τὴν ἀποδοχὴ τῶν πεπτωκότων τὸ «ἐξετάζειν τὴν προαίρεσιν καὶ τὸ εἶδος τῆς μετανοίας». Καὶ προσθέτει: «Ὅσοι μὲν γὰρ φόβῳ, καὶ δάκρυσι, καὶ ὑπομονῇ, καὶ ἀγαθοεργίαις, τὴν ἐπιστροφὴν ἔργῳ, καὶ οὐχὶ σχήματι, ἐπιδείκνυνται... Ὅσο δὲ ἀδιαφόρως ἤνεγκαν καὶ τὸ σχῆμα τοῦ εἰσιέναι εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἀρκεῖν ἑαυτοῖς ἠγήσαντο πρὸς ἐπιστροφὴν, ἐξ ἅπαντος πληροῦσθωσαν τὸν χρόνον»⁵⁶.

Κατὰ τὸν 2ο κανόνα τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου (περὶ τὸ 360), αὐτοὶ πού ἁμάρτησαν «ἐν διαφόροις πταισμασι» καὶ μετανοοῦν γι' αὐτὰ καὶ ἐξομολογοῦνται, θὰ πρέπει νά ἐπιδείξουν «τελείαν τὴν ἀποστροφὴν τῶν κακῶν». Καὶ ἀφοῦ τοὺς δοθεῖ «καιρὸς μετανοίας κατὰ τὴν ἀναλογίαν τοῦ πταισματος», τότε μόνο «προσάγεσθαι τῇ κοινῇ», δηλαδή νά ἀξιῶνονται «τῆς τῶν θείων μυστηρίων μεταλήψεως», καὶ τοῦτο «οὐ διὰ τὴν σπουδὴν τούτων», ἀλλὰ «διὰ τοὺς οἰκτιροὺς καὶ τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ»⁵⁷.

Ὁ ἅγιος Γρηγόριος Νύσσης στὸν 8ο κανόνα του ἐπισημαίνει ὅτι αὐτὸ πού θὰ πρέπει νά λαμβάνεται ὑπόψη σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ στοὺς μετανοοῦντες δὲν εἶναι ὁ χρόνος ἀλλὰ «ἡ τοῦ θεραπευομένου

διάθεσις»· «ἡ προαίρεσις τοῦ ἑαυτὸν δι' ἐπι-
στροφῆς θεραπεύοντος»⁵⁸.

Τέλος, κατὰ τὸν περίφημο 102ο κανόνα τῆς Πενθέκτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου (692), ἔργο «τῶν τὴν ποιμαντικὴν ἐγχειρισθέντων ἡγεμονίαν» εἶναι «τὸ πλανώμενον πρόβατον ἐπαναγα-
γεῖν», δηλαδή ἡ ἐπανένταξη διὰ τῆς μετανοίας, αὐτῶν πού ἀπομακρύνθηκαν ἀπὸ τὸν Χριστὸ καὶ περιπλανήθηκαν στοὺς δρόμους τῆς ἁμαρτίας, στὴν ἐνότητα καὶ τὴν κοινωνία τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ αὐτὸ πὺν θὰ πρέπει νὰ σταθμίζουν μὲ προ-
σοχὴ κατὰ τὴν ἄσκηση τοῦ μυστηρίου τῆς Ἐξομολογήσεως εἶναι τόσο «ἡ τῆς ἁμαρτίας ποιότης» ὅσο καὶ «ἡ τοῦ ἡμαρτηκότος πρὸς ἐπιστροφὴν ἐτοιμότης»⁵⁹.

* * *

Ἐπισκοπώντας, σὲ συνάρτηση μὲ τὸ θέμα μας, τὴν τρέχουσα ἀντίληψη γιὰ τὸ μυστήριον τῆς Ἐξομολογήσεως, ὀφείλουμε νὰ ἀναγνωρίσουμε ὅτι –σὲ πρακτικὸ ἐπίπεδο τουλάχιστον– αὐτὴ μοιάζει νὰ βρίσκεται πολὺ μακριὰ ἀπὸ ἐκείνη πού εἶχε γι' αὐτὸ ἡ πρώτη Ἐκκλησία.

1. Ἀπὸ πολλοὺς σημερινοὺς χριστιανοὺς ἡ ἁμαρτία κατανοεῖται ἀποσπασματικά καὶ δικανικά· ὡς παράβαση τοῦ νόμου, τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ, καὶ ὅχι ὡς γεγονὸς καὶ ὡς κατάσταση πού μᾶς χωρίζει καὶ μᾶς ἀπομακρύνει ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα μας καὶ πού, κατ' ἐπέκτασιν, διαταράσσει τὴ θέση μας μέσα στὸ ἐκκλησιαστικὸ σῶμα καὶ τὴν ἐν Χριστῷ κοινωνία μὲ τοὺς ἀδελφούς μας καὶ μέλη τῆς μιᾶς πνευματικῆς οἰκογένειας στὴν ὁποία ἀνήκουμε.

Ἔτσι, τὸ μυστήριον τῆς Ἐξομολογήσεως προσλαμβάνει ἔντονα ἀτομικιστικὸ χαρακτῆρα. Θεωρεῖται σὰν τὸ μέσο μὲ τὸ ὁποῖο ἐπιδιώκουμε τὴν ἐσωτερικὴ μας τακτοποίηση καὶ τὴν εἰρήνευση τῆς ἀτομικῆς συνειδήσεώς μας καὶ ὅχι ὡς ἡ ὁδὸς τῆς ἐν μετανοίᾳ ἐπιστροφῆς στὸν ζῶντα καὶ ἀληθινὸ Θεὸ καὶ ὡς ἡ πράξις πού μᾶς ἐπανεντάσσει χαρισματικά στὴν κοινωνία καὶ τὴν εὐχαριστιακὴ ἐνότητα τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σώματος.

2. Ἄλλοι χριστιανοί, ἐπηρεασμένοι ἀπὸ τὸν ψυχολογισμό πού χαρακτηρίζει τὴ σύγχρονη οὐμανιστικὴ σκέψη, βλέπουν τὸ μυστήριον τῆς Ἐξομολογήσεως ὡς μία χρήσιμη συζήτηση πού ἀνακουφί-

ζει, πὺν παρέχει λύσεις στὰ «προβλήματα» τους καὶ ἔτοιμες ἀπαντήσεις στὰ «ἐρωτηματικά» τους.

Ὁ Θεὸς μοιάζει σὰν νὰ εἶναι σχεδὸν ἀπὸν ἀπὸ τὸ μυστήριον. Καὶ τὸ πρόσωπο τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ποιμένος ἀπὸ μάρτυρας τοῦ Θεοῦ καὶ λειτουργὸς τῆς ἐν Χριστῷ καταλλαγῆς μεταβάλλεται σὲ «γκουρού»· σὲ σοφὸ καὶ πολὺπειρο σύμβουλο, πὺν διαθέτει μαγικὲς λύσεις γιὰ τὰ πολλὰ προβλήματα καὶ πανέξυπνες ἀπαντήσεις γιὰ κάθε εἶδους ἐρώτηση πὺν ἀπασχολοῦν τὸν ταλαιπωρημένο ἄνθρωπο τῆς ἐποχῆς μας.

3. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ πολλὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας –ἱερωμένους, πὺν διδάσκουν τὸν λαὸ ἢ διακονοῦν τὸ μυστήριον, καὶ λαϊκοὺς πὺν ἐξομολογοῦνται– τὸ μυστήριον τῆς Ἐξομολογήσεως δὲν γίνεται κατανοητὸ καὶ φυσικὰ δὲν λειτουργεῖ ὑπὸ τὸ φῶς τῆς ἀρχέγονης πίστεως πὺν διαμόρφωσε γι' αὐτὸ ἡ Ἐκκλησία. Ἀπὸ μυστήριον συμφιλίωσης καὶ ἐπανεντάξεως στὴν Ἐκκλησία τῶν πιστῶν πὺν ὑποπίπτουν σὲ βαριὰ ἁμαρτήματα καὶ ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὴ ζωὴ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σώματος, διατρέχει τὸν κίνδυνον νὰ μεταβληθεῖ σὲ μία προϋπόθεση *sine qua non*, ἡ ὁποία ἀπλῶς ἐπιτρέπει τὴν ἀραιώτατη συμμετοχὴ τους στὴ θεία Εὐχαριστία⁶⁰.

4. Ἐπίσης καὶ τὸ στοιχεῖο τῆς πνευματικῆς διδασκαλίας καὶ ποιμαντικῆς καθοδηγήσεως, πὺν εἰσῆλθε στὴν πρακτικὴ τῆς ἄσκησης τοῦ μυστηρίου ἀπὸ τὸν χώρον τῆς μοναστικῆς ἐξομολόγησης, προκαλεῖ μιὰ διπλὴ στρέβλωση: Ἀφ' ἐνὸς μειώνει τὸ ἀληθὲς περιεχόμενο τοῦ μυστηρίου πὺν εἶναι ἡ ἐν μετανοίᾳ ὁμολογία τῶν ἁμαρτημάτων καὶ ἀφ' ἐτέρου ἀναδεικνύει ὑπερβαλλόντως τὸ στοιχεῖο τῆς πνευματικῆς καθοδηγήσεως, ἡ ὁποία ὡστόσο, στὰ περιορισμένα πλαίσια τοῦ ἐξομολογητικοῦ χρόνου, οὔτε μὲ τὴν ἀναγκαίᾳ πληρότητα μπορεῖ νὰ ὑπηρετηθεῖ οὔτε καὶ κατὰ τρόπο ὑπεύθυνον νὰ ἀσκηθεῖ, λόγω τῆς πνευματικῆς ἀνεπάρκειας πολλῶν ἀπὸ αὐτοὺς πὺν τὸ ἐπιχειροῦν καὶ τῆς φύσεως τῶν διαφορῶν ζητημάτων πὺν ἀνακύπτουν καὶ τὰ ὁποία χρήζουν λεπτῆς καὶ ὑπεύθυνης ἀντιμετωπίσεως.

5. Ὑπὸ τὴν ἐπίδραση ἀκόμη τῆς ὑπακοῆς πὺν ὀφείλουν οἱ μοναχοὶ πρὸς τὸν ἡγούμενον-γέροντα καὶ πνευματικὸν τους πατέρα καλλιιεργεῖται ἡ ἰδέα ὅτι καὶ οἱ ἐν τῷ κόσμῳ πιστοὶ ὀφείλουν νὰ δεῖχνουν ἀνάλογη –«τυφλή»!– ὑπακοὴ στὸν ἐξομο-

λόγο καὶ πνευματικό τους πατέρα.

Καὶ ἐὰν μὲν ἔχουμε ἕναν ὄντως θεοφορούμενο, ἔμπειρο καὶ διακριτικό πατέρα ἔχει καλῶς – ἂν καὶ ἡ μοναχικὴ ὑπακοὴ συνιστᾷ ὑποχρέωση πὺν πηγάζει ἀπὸ τὶς ὑποσχέσεις πὺν ἔδωσε ὁ μοναχὸς κατὰ τὴν ὥρα τῆς κουρᾶς του. Ἐὰν ὁμῶς τὸν πνευματικό πατέρα-ἐξομολόγο χαρακτηρίζει ἡ ἀπειρία, ἡ οἴηση καὶ ἡ ἑωσφορικὴ ματαιοδοξία νὰ ἀναδειχθεῖ ἐν τῷ ἅμα καὶ στανικῷ τῷ τρόπῳ σὲ χαρισματοῦχο ἀγγελάρχη, τότε τὸ μυστήριο τῆς Ἐξομολογήσεως παύει νὰ εἶναι ἡ ἐκκλησιαστικὴ πράξη τῆς ἐν Χριστῷ προσαγωγῆς στὴν Ἐκκλησία αὐτῶν πὺν ἐξαιτίας τῆς ἁμαρτίας ἀπομακρύνθηκαν ἀπὸ τὴ ζωὴ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σώματος. Γίνεται μέσο καὶ ἐργαλεῖο μὲ τὸ ὁποῖο ὁ ἐξομολόγος ἀγρεύει ὀπαδούς· καταπιέζει συνειδήσεις· ἀκρωτηριάζει τὴν ἐν Χριστῷ ἐλευθερία καὶ εὐθύνη τιμίων μελῶν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ ἀναγεννημένων μὲ τὸ ἅγιο Βάπτισμα καὶ σφραγισμένων μὲ τὴ θεία δωρεὰ τοῦ Ἀγίου Πνεύματος· πειραματίζεται πάνω σὲ ἀθάνατες ψυχές «ὑπὲρ ὧν Χριστὸς ἀπέθανε»⁶¹· καλλιεργεῖ μιὰν ἀρρωστημένη προσκόλληση στὸ πρόσωπό του, παρουσιάζοντας τὴ δική του θέληση σὰν θέλημα τοῦ Θεοῦ, τὴ νοοτροπία του σὰν τὸ φρόνημα τῆς Ἐκκλησίας, τὶς κατευθυντήριες γραμμὲς πὺν ἐπιβάλλει σὰν τὴν ἀπλανῆ ὁδὸ σωτηρίας.

6. Ἀποτελεῖ ἐπιτακτικὸ χρέος τῆς Ἐκκλησίας σήμερα νὰ κατηχήσει συστηματικὰ τὸ ποίμνιό της· νὰ ἐπανευαγγελιστεῖ τὸ ἀληθὲς νόημα τοῦ μυστηρίου τῆς Ἐξομολογήσεως. Ἀνατρέχοντας στὴν ἀρχέγονη πίστη καὶ ἀντίληψη, πὺν διαμόρφωσε ἡ πρώτη Ἐκκλησία γιὰ τὸ μυστήριο τῆς Μετανοίας, νὰ ἐξάρει τὸν ἐκκλησιαστικό-κοινωνικό χαρακτήρα του.

Μὲ τὸ μυστήριο τῆς Μετανοίας-Ἐξομολογήσεως πρωτίστως·

* Ἐπιστρέφουμε στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα μας, ἀπὸ τὸν ὁποῖο μᾶς ἀποκόπτει καὶ μᾶς ἀπομακρύνει ἡ ἁμαρτία.

* Ἀνακαλοῦμε κατὰ τὸν λόγο τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τῆς Κλίμακος τὴ βαπτισματικὴ χάρη⁶² καὶ ἐπανεργοποιούμε τὴ θεία υἰοθεσία πὺν λάβαμε μὲ τὸ Βάπτισμά μας καὶ τὴν ὁποία ἀκυρώνει ἡ ἀπομάκρυνσή μας ἀπὸ τὸν Πατρικὸ Οἶκο πὺν εἶναι ἡ Ἐκκλησία καὶ ἀπὸ τὸ θεῖο θέλημα στὸ ὁποῖο

ἐκουσίως ὑποτάξαμε τὴ δική μας θέληση.

* Ἐπανεντασσόμαστε στὸ ἐκκλησιαστικὸ σῶμα, ἀπὸ τὸ ὁποῖο μᾶς διαχωρίζει ἡ αἰχμαλωσία μας στὸν ζυγὸ θανασίμων ἁμαρτημάτων.

* Μετέχουμε καὶ πάλι στὴν κοινὴ χαρισματικὴ ζωὴ, κορυφαία ἔκφραση τῆς ὁποίας εἶναι ἡ συμμετοχὴ μας στὴν τράπεζα τῆς θείας Εὐχαριστίας.

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

1. Πρβλ. Πράξ. 2,38: «Πέτρος δὲ ἔφη πρὸς αὐτούς· μετανοήσατε, καὶ βαπτισθήτω ἕκαστος ὑμῶν ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, καὶ λήψετε τὴν δωρεὰν τοῦ Ἀγίου Πνεύματος». Πρβλ. Διδαχὴ Ἀποστόλων 9, 5: ΒΕΠΕΣ 2, 218: «Μηδεὶς δὲ φαγέτω μηδὲ πῖτω ἀπὸ τῆς εὐχαριστίας ὑμῶν, ἀλλ' οἱ βαπτισθέντες εἰς ὄνομα Κυρίου». Πὰ τὴ σχέση Βαπτίσματος καὶ συμμετοχῆς στὴ θεία Εὐχαριστία βλ. καὶ Ἰουστίνου Ἀπολογία Α', 65-66: ΒΕΠΕΣ 3, 197: «Ἡμεῖς δὲ μετὰ τὸ οὕτως λούσαι τὸν πεπνυμένον καὶ συγκατατεθειμένον ἐπὶ τοὺς λεγομένους ἀδελφούς ἄγομεν, ἐνθα συνηγμένοι εἰσὶ κοινὰς εὐχὰς ποιησόμενοι ὑπὲρ τε ἑαυτῶν καὶ τοῦ φωτισθέντος... Εὐχαριστήσαντος δὲ τοῦ προεστῶτος καὶ ἐπευφημήσαντος παντὸς τοῦ λαοῦ οἱ καλούμενοι παρ' ἡμῶν διάκονοι διδῶσιν ἕκαστῳ τῶν παρόντων μεταλαβεῖν ἀπὸ τοῦ εὐχαριστηθέντος ἄρτου... Καὶ ἡ τροφή αὕτη καλεῖται παρ' ἡμῶν εὐχαριστία, ἧς οὐδενὶ ἄλλῳ μετασχεῖν ἐξόν ἐστιν ἢ τῷ πιστεύοντι ἀληθῆ εἶναι τὰ δεδιδαγμένα ὑφ' ἡμῶν, καὶ λουσαμένῳ τὸ ὑπὲρ ἀφέσεως ἁμαρτιῶν καὶ εἰς ἀναγέννησιν λουτρόν, καὶ οὕτω βιοῦντι ὡς ὁ Χριστὸς παρέδωκεν».

2. Ἐρμηνεία τῆς θείας Λειτουργίας 36, 1: SC 4 bis, 222.

3. Ὁ.π., 36, 2-4, 224.

4. Γρηγόριος Νύσσης, Λόγος Ἀντιρρητικός εἰς τὴν Εὐνομίον ἔκθεσιν, ΒΕΠΕΣ 68, 138: «Ἀμαρτία δὲ ἐστὶν ἡ τοῦ Θεοῦ ἀλλοτριώσεις, ὅς ἐστιν ἡ ἀληθινή τε καὶ μόνη ζωή».

5. Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής, Κεφάλαια διάφορα θεολογικά τε καὶ οἰκονομικά I, 43: PG 90, 1193D: «Ἐρρησις γὰρ ἐστὶ τοῦ Λόγου ἡ τοῦ πράττειν τὸ ἀγαθὸν διὰ φόβον παρὰ τῆς προδοσίας δέ, ἡ κατ' ἐνέργειαν ἐμπρόθετος ἁμαρτία καὶ ἡ πρὸς τὴν ἁμαρτίαν ὁρμή».

6. Ρωμ. 6,2.

7. Ρωμ. 6, 33.

8. Ὁμῖλ. 11, 2 εἰς Ρωμ.: PG 60, 485.

9. Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, Ὁμῖλ. 50, 4 εἰς Ἰωάννην: PG 59, 282.

10. Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, Εἰς τὸν ἄσπτον νίον..., 1: PG 59, 629.

11. Αἰμιλιανὸς Τιμαδόν, Αἱ ἀρχαὶ τῆς μετανοίας, Ἀθήνα 1967, σ. 387.

12. Ἠθικός 13: SC 129, 414.

13. Λουκ. 15, 13.

14. Όμιλ. 11, 4 εἰς Φιλίππ.: PG 62, 268: «Φύγωμεν τὸν ἐχθρὸν τῆς σωτηρίας τῆς ἡμετέρας. Ὅταν ἁμαρτάνωμεν, φεύγομεν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, δραπετεύομεν, εἰς ἄλλοτρίαν ἀπερχόμεθα γῆν, καθάπερ ἐκεῖνος ὁ καταφαγὼν τὰ ὑπάρ - χοντα τὰ πατρῶα, καὶ ἀπελθὼν εἰς ἄλλοτρίαν γῆν, ὁ κατα - ναλώσας πᾶσαν τὴν πατρικὴν οὐσίαν, καὶ ἐν λιμῶ ζῶν».

15. Συμμεῶν τοῦ Νέου Θεολόγου, Ὑμνοι 3: SC 174, 478.

16. Πρβλ. Διαταγαὶ Ἀποστόλων 2, 17: ΒΕΠΕΣ 2, 23. «Πρόβατον ψωραλέον μεταδίδωσιν ἐτέροις τῆς νόσου, μὴ χωρισθὲν τῶν ὑγιανόντων προβάτων, καὶ ἄνθρωπος λοι - μώσεων πολλοῖς φυλακτέος, καὶ κύων λύσση συσχεθεὶς ἐπικίνδυνος παντί, ᾧ δ' ἂν προσάψῃ. Ἐὰν οὖν καὶ ἄνθρω - πον παράνομον μὴ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ χωρίσωμεν, ποιήσομεν τὸν οἶκον Κυρίου σπήλαιον ληστῶν». Αἰμι - λιανοῦ Τιμαῖδου, ὁ.π., σ. 14: «Ὁ ἁμαρτήσας εἰς τὰς σχέσεις του μὲ τὸ μυστηριακὸν σῶμα ἔθεωρεῖτο καὶ πάντοτε θά θεωρεῖται ὡς μέλος ἀσθενές, ὡς πρόσωπον προσβάλλον τὴν πνευματικὴν οἰκογένειαν. Ὡς ἐκ τούτου δεόμενον εἰδικῆς ἐξυγιάνσεως καὶ ἀπομακρύνσεως πρὸς ἀσφάλειαν μὲν τοῦ συνόλου, πρὸς θεραπείαν δὲ αὐτοῦ τοῦ ἰδίου. Ὁ ἁμαρτήσας διαπράττει μίαν βεβήλωσιν διπλῆν: κατὰ τοῦ Χριστοῦ καὶ κατὰ τῆς Ἐκκλησίας». Ἰω. Κ. Ἀγγελοπούλου, Ἡ Μετάνοια κατὰ τὴν Ὁρθόδοξον Καθολικὴν Ἐκκλησίαν, Ἀθήναι 1998, σ. 52: «Ἡ ἁμαρτία ἀτιμάζει τὴ θέσι μας στὸ Σῶμα τῆς Ἐκκλησίας, τοῦ ὁποῦ ἐψάστε νοσοῦντα καὶ ὄχι ὑγιὲ πλέον μέλη. Ἡ Ἐκκλησία στηριχθεῖσα σὲ αὐτὴ τὴν θεολογικὴν βάσι καθὼς καὶ γιὰ λόγους θεραπευτικὸς-ποι - মানτικὸς καθιέρωσε τὸ μέτρο τοῦ ἀφορισμοῦ».

17. Εὐσεβίου, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία Δ', 23, 6: ΒΕ - ΠΕΣ 19, 305.

18. Βλ. Λεξικὸ Βιβλικῆς Θεολογίας, ἐκδ. Βιβλικοῦ Κέν - τρου «Ἄρτος ζωῆς», Ἀθήναι 1980, σ. 655.

19. Βασιλείου Βέλλα, Ἡ μετάνοια κατὰ τὴν Παλαιὰν Διαθήκην, «Ὁρθόδοξος Ἐπιστάσις» 15 (1969), σ. 59.

20. Ἰωάννου Κ. Ἀγγελοπούλου, Ἡ μετάνοια κατὰ τὴν Ὁρθόδοξον Καθολικὴν Ἐκκλησίαν, Ἀθήναι 1998, σ. 59. Κατὰ τὸν ἅγιο Ἰωάννη τὸν Δαμασκηνὸ «πολλοῖς πρότε - ρον παιδαγωγήσας καὶ πρὸς ἐπιστροφὴν καλέσας στὸν γέ - νον μικροῦ δεῖν πανωλεθρία, συγχύσει καὶ διατρέσει γλωσσῶν, ἀγγέλων ἐπιστάσις, πόλεων ἐμπρησμοῦ, τυπ - καῖς θεοφανείαις, πολέμοις, νίκαις, ἡτταῖς, σημείοις καὶ τέ - ραισι καὶ ποικίλαις δυνάμεσι, νόμῳ, προφήταις, δι' ὧν τὸ σπουδαζόμενον ἦν τῆς ἁμαρτίας ἀναίρεσις πολυσχεδῶς χεθείσης καὶ καταδουλωσαμένης τὸν ἄνθρωπον καὶ πᾶν εἶδος κακίας ἐπισωρευσάσης τῷ βίῳ καὶ ἡ πρὸς τὸ εὖ εἶναι τοῦ ἀνθρώπου ἐπάνοδος» (Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως 45, ἐκδ. Β. Kotter, Berlin-New York 1973, σσ. 106-107).

21. Ἰωήλ 2, 12-13.

22. Ἰεζ. 18, 30-31.

23. Λουκ. 1, 16.

24. Λουκ. 5, 32.

25. Μάρκ. 1, 15· Ματθ. 4, 17.

26. Λουκ. 15, 11-32.

27. Λουκ. 15, 7, 10.

28. Μάρκ. 6, 12· Λουκ. 25, 47.

29. Πράξ. 14, 15.

30. Πράξ. 26, 20. Πρβλ. Πράξ. 3, 19· 9, 35· 15, 19· 26, 18· Α' Θεσσ. 1, 9· Ἰακ. 5, 19· Α' Πέτρ. 2, 25.

31. Πράξ. 8, 22· Β' Κορ. 7, 9-10· 12, 21· Β' Τιμ. 2, 25.

32. Ἀποκ. 2, 5· 3, 3, 9. Πρβλ. Λεξικὸ Βιβλικῆς Θεολο - γίας, σ. 661: «Χωρὶς νὰ μιλᾶνε ζητᾶ γιὰ τὸ μυστήριον τῆς μετάνοιας, τὰ κείμενα αὐτὰ δείχνουν ὅτι ἡ ἀρετὴ τῆς μετάνοιας ὀφείλει νὰ ἔχει τὴ θέσιν τῆς στη χριστιανικῇ ζωῇ ὡς ἐπέκταση τῆς μεταστροφῆς ποὺ σφραγίζεται μὲ τὸ Βάπτισμα».

33. Βασιλείου Στεφανίδου, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, Ἀθήναι 1978, σσ. 54-56.

34. Α. G. Martimort, *L' Eglise en prière. III. Les sacrements*. Edition nouvelle, p. 117. Πρβλ. Στεφανίδου, ὁ.π., σσ. 76-78.

35. Ἀλεξάνδρου Σμέμαν, Πῶς πρέπει νὰ ἐξομολογοῦμε καὶ πῶς πρέπει νὰ ἐξομολογούμεστε, Κατερίνη 1994, σ. 15.

36. Πρβλ. Alexander Schmemmann, *Γιὰ νὰ ζήσει ὁ κό - σμος* (Πρόλογος καὶ Μετάφραση Ζήσιμος Λορεντζάτος), Ἀθήναι 1970, σ. 127: «Ἡ μετάνοια εἶναι αὐτὴ ποὺ μᾶς ὀδη - γάει πάλι καὶ πάλι στὴ χαρὰ τοῦ Πασχαλινοῦ συμποσί - ου...». Βλ. καὶ Μιχαὴλ Καρδαμάκη, Ὁρθόδοξη Πνευματι - κότητα, ἐκδ. Ἀκρίτας, Ἀθήναι 1980, σ. 208: «Ὁ πιστὸς μὲ τὴ μετάνοια καὶ τὴν ἐξομολόγησιν ἐπιστρέφει καὶ ἀποκαθί - σσεται στὴν ὁργανικὴ φυσικὴ του θέσιν μέσα στὴν Ἐκκλη - σία, ὅπου γίνεται δυνατὴ ἡ κοινωνία του μὲ τὸ Θεό, ἡ εἰσο - δὸς του στὴν εὐλογημένη τριαδικὴ Βασιλεία».

37. Κατὰ τὸν ἅγιο Ἰωάννη τὸν Χρυσόστομο, οἱ πιστοὶ ποὺ ἁμαρτήσαν βαρέως καὶ γι' αὐτὸ ἀποκόπηκαν ἀπὸ τὴν εὐχαριστιακὴ κοινωνία, ἐπανέρχονται στὴν κοινωνία αὐτὴ μόνο διὰ τῆς Ἐκκλησίας, δηλαδὴ διὰ τοῦ μυστηρίου τῆς Μετανοίας-Ἐξομολογήσεως: «Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ κατὰ τοὺς τοῦ Θεοῦ νόμους ἐκβλήθεντες καὶ μένοντες ἔξω, τέ - ως χρηστὰς ἔχουσιν ἐλπίδας, κἂν ἐθέλωσι τὰ παραπτώμα - τα διορθῶσαι, διὰ τῆς Ἐκκλησίας ἧς ἐξέπεσον δυ - νήσονται μετὰ καθαροῦ τοῦ συνειδότης πάλιν ἐπα - νελεθεῖν» (Λόγ. Θ', Περὶ τοῦ μὴ καταφρονεῖν τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας καὶ τῶν ἁγίων μυστηρίων, PG 63, 629). Πρβλ. Ἀγγελοπούλου, ὁ.π., σ. 325.

38. Πρὸς Φιλαδελφεῖς 8: ΒΕΠΕΣ 2, 31). Πρβλ. Α. Schmemmann, ὁ.π., σ. 128: «Τὸ μυστήριον τῆς Μετανοίας δὲν εἶναι, λοιπόν, μιὰ ἱερὴ καὶ νομικὴ “ἐξουσία” παραχωρημέ - νη ἀπὸ τὸ Θεὸ στοὺς ἀνθρώπους. Ἀλλὰ εἶναι ἡ ἐξουσία τοῦ Βαπτίσματος καθὼς αὐτὸ ζεῖ μέσα στὴν Ἐκκλησία. Τὸν μυστηριακὸ χαραχτήρα τὸν λαβαίνει ἀπὸ τὸ Βάπτισμα. Στὸ Χριστὸ τὰ ἁμαρτήματα ὅλα συγχωρεθῆκαν μιὰ γιὰ πάντα, γιατί ὁ Ἰδιὸς Ἐκεῖνος εἶναι ἡ συγχώρεση τῶν ἁμαρτημάτων καὶ καμμιὰ “καινούργια” ἄφεση δὲ χρειάζε - ται. Ὅμως γιὰ μᾶς ποὺ ἀδιάκοπα ἀφήνουμε τὸ Χριστὸ καὶ ἀφορίζουμε (excommunicate) τὸν ἑαυτὸ μας ἀπὸ τὴ ζωὴ

Του, χρειάζεται νὰ ξαναγυρνᾶμε σὲ Ἐκεῖνον καὶ νὰ δεχόμεστε πάλι καὶ πάλι τὸ δῶρο ποὺ μέσα σὲ Ἐκεῖνον κάποτε προσφέρθηκε μιὰ γιὰ πάντα. Καὶ ἡ ἄφεση εἶναι τὸ σημάδι πὼς πραγματώθηκε καὶ πληρώθηκε ὁ γυρισμὸς αὐτός. Καὶ ὅπως ἡ Εὐχαριστία δὲν εἶναι “ἐπανάληψη”, ἀλλὰ εἶναι τὸ ἀνέβασμά μας, τὸ δέξιμό μας στὸ ἴδιο αἰώνιο συμπόσιο –ἔτσι καὶ τὸ μυστήριό τῆς μετάνοιας δὲν εἶναι μιὰ ἐπανάληψη τοῦ Βαπτίσματος, ἀλλὰ ὁ γυρισμὸς μας στὴν “καινότητα τῆς ζωῆς” ποὺ ὁ Θεὸς μᾶς πρόσφερε κάποτε μιὰ γιὰ πάντα».

39. Αἰμιλιανὸς Τιμαῖδου, ὁ.π., σ. 413. Πρβλ. Ἀ. Σμέμαν, *Πὼς πρέπει...*, σ. 18: «Ἀπὸ μυστήριό τῆς συμφιλίωσης ἐκείνων ποὺ ἀφορίστηκαν ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίᾳ ἡ Μετάνοια μεταβλήθηκε σὲ μυστήριο γιὰ ὅλα τὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ θεολογικὰ στὴν ἀντίληψη αὐτὴ ὑπογραμμίζονταν ὅχι πιά ὅτι ἡ **μετάνοια** εἶναι ὁ δρόμος τῆς ἐπιστροφῆς πρὸς τὴν Ἐκκλησίᾳ, ἀλλὰ ὅτι ἡ ἄφεση εἶναι ἐξουσία τῆς Ἐκκλησίας...».

40. *Διδαχὴ* 14, 1: ΒΕΠΕΣ 2, 220. Πρβλ. Π. Ν. Τρεμπέλα, *Δογματικὴ...*, τόμ. Γ, Ἀθήναι 1979: «Δεδομένου, ὅτι ἡ ζωὴ τῶν χριστιανῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἦτο κατὰ πάντα αὐστηρά, συνήθη δὲ καὶ οὐχὶ σκανδαλώδη τὰ εἰς αὐτὴν διωλίσθαιον “παραπτώματα”, ὥς ἄλλως τε ἐμφαίνεται καὶ ἐκ τοῦ χαρακτηρισμοῦ αὐτῶν, ἡ ἐξομολόγησις τούτων ἐγένετο δημοσίᾳ ἐνώπιον τῶν λειτουργῶν τῆς Ἐκκλησίας παρόντων καὶ τῶν λοιπῶν μελῶν αὐτῆς».

41. *Διδαχὴ* 4, 14: ΒΕΠΕΣ 2, 217.

42. Ὁ.π., 14, 2, 220.

43. Τιμαῖδου, ὁ.π., σ. 266, καὶ Ἀγγελοπούλου, ὁ.π., σ. 329.

44. Πολυκάρπου, *Πρὸς Φιλιππησίους* 9, 4: ΒΕΠΕΣ 3, 19.

45. Ἰγνατίου, *Πρὸς Φιλαδελφεῖς* 3, 2: ΒΕΠΕΣ 2, 277.

46. Μεγάλου Βασιλείου, εἰς τοὺς *Ψαλμ.* 32, 3: ΒΕΠΕΣ 52, 66: «Βούλεται σε ἐλεῆσαι καὶ τῶν ἐαυτοῦ οἰκτιρῶν με - ταδοῦναι ὁ κριτής· ἀλλ' ἐὰν εὗρη σε μετὰ τὴν ἁμαρτίαν τα - πεινόν, συντετριμμένον, πολλὰ μετακλαύσαντα ἐπὶ τοῖς πονηροῖς ἔργοις, τὰ γενόμενα κρυφῇ ἀνεπαισχύντως δη - μοσιεύσαντα, δεηθέντα ἀδελφῶν συγκαμεῖν σοι πρὸς τὴν ἴασιν...».

47. *De poenitent.* IX, PL 1, 1354. (Τρεμπέλα, *Δογματικὴ*, τόμ. Γ, σ. 263).

48. *Διαταγαὶ Ἀποστόλων* 2, 11-16: ΒΕΠΕΣ 2, 18-23.

49. *Πρὸς Φιλιππησίους* 6, 1: ΒΕΠΕΣ 3, 17.

50. Pierre Adnès, *Pénitence*, D S 12 A, 960.

51. Βασιλείου Στεφανίδου, ὁ.π., σσ. 108-109.

52. Pierre Adnès, ὁ.π., 960.

53. Γ. Α. Ράλλη - Μ. Ποτλῆ, *Σύνταγμα τῶν θεῶν καὶ ἱερῶν κανόνων...*, τόμ. Α' - ΣΤ', Ἀθήνησι 1852-1859, τόμ. Β', σ. 68.

54. Ὁ.π., σ. 69.

55. Ὁ.π., Γ, 31-32.

56. Ὁ.π., Β', 140-141.

57. Ὁ.π., Γ, 173.

58. Ὁ.π., Δ', 328.

59. Ὁ.π., Β', 549-550.

60. Πρβλ. Alexander Schmemmann, *Μεγάλῃ Τεσσαρακο - στή*, ἐκδ. Ἀκρίτας, Ἀθήνα 1981, σσ. 146-155. Ἐπίσης, Ξενοφῶντος Σ. Παπαχαλαμπους, *Ὅροι καὶ προϋποθέσεις διὰ τὴν συμμετοχὴν εἰς τὴν θεῖαν Εὐχαριστίαν ἐξ ἐπόψεως ὀρθοδόξου*, Ἀθήναι 1987, σσ. 118-121.

61. *Ρωμ.* 14, 15.

62. *Κλῆμαξ* 5: PG 88, 764B: «Μετάνοιά ἐστὶν ἀνάκλησις Βαπτίσματος· μετάνοιά ἐστὶ συνθήκη πρὸς Θεὸν δευτέρου βίου...».

